

ISSN 0536-079X. З історії західноукраїнських земель. 2025. Вип. 21.
УДК [9290.БОЧКОВСЬКИЙ:316.356.4(477)]"180/192"
DOI: <https://doi.org/10.33402/zuz.2025-21-80-88>

Володимир КОМАР

*доктор історичних наук, професор
завідувач кафедри історії Центральної та Східної Європи
і спеціальних галузей історичної науки
Карпатського національного університету ім. В. Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5475-5084>
e-mail: volodymyr.komar@pnu.edu.ua*

Діана СВЕРДАН

*бакалавр історії і археології
кафедри історії Центральної та Східної Європи
і спеціальних галузей історичної науки
Карпатського національного університету ім. В. Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4418-3032>
e-mail: diana4751@ukr.net*

ОЛЬГЕРД БОЧКОВСЬКИЙ ПРО ФОРМУВАННЯ НАЦІЙ У XIX – ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XX СТОЛІТТЯ

Встановлено, що науковий доробок О. Бочковського залишається актуальним на сучасному етапі державотворчих процесів в Україні, особливо в контексті боротьби за національну ідентичність, політичний суверенітет і культурну ідентифікацію українців.

Ідейну й методологічну спадщину мислителя класифіковано на основі поєднання проблемно-тематичного та структурно-аналітичного підходів і систематизовано в кількох напрямках: теоретичне обґрунтування націології як науки; аналіз етно- й націогенезу; обґрунтування поняття нації; розгляд ролі мови, культури, релігії у формуванні національної ідентичності; критика расових ідеологій та авторитарних моделей націоналізму.

Проаналізовано націологічні ідеї О. Бочковського як одну з перших спроб сформулювати цілісну науку про націю в українському та європейському науковому просторі першої половини XX ст.

З'ясовано, що вчений розглядав націю не як біологічне чи етнічне утворення, а як свідомий вибір і результат суспільного розвитку, в основі якого була культурна спадщина, національна воля та історична пам'ять. Констатовано, що значну увагу О. Бочковський приділяв взаємозв'язку нації та державності, а також сформулював концепцію націократії як політичного ідеалу, ґрунтованого на принципах демократичного самовизначення народів.

Ключові слова: Ольгерд Бочковський, націологія, нація, націоналізм, етногенез, націогенез, етнополітика, націократія.

Особливої актуальності поняття «нація» та «націоналізм» набули після Першої світової війни, яка спричинила розпад багатонаціональних імперій і сприяла появі нових національних держав у Центрально-Східній Європі. Упродовж ХХ ст. ці поняття зазнали глибокого переосмислення в європейському та світовому науковому дискурсі. Вони стали не лише категоріями політичного аналізу, а й важливими інструментами для розуміння суспільних трансформацій і процесів державотворення. Питання нації та націоналізму залишаються надзвичайно важливими й у ХХІ ст. Особливо це стосується України, яка впродовж своєї історії не раз опинялася перед складними викликами, пов'язаними з національним самовизначенням, побудовою державності й захистом власної ідентичності. В умовах сучасних загроз, зумовлених агресією Російської Федерації, переосмислення поглядів українських мислителів на національні проблеми набуває особливого звучання.

Одним із перших, хто запропонував системне тлумачення нації в межах соціології та розробив цілісну концепцію науки про націю, був Ольгерд-Іполит Бочковський (1885–1939) – видатний український соціолог, політолог, етнолог і журналіст, який у міжвоєнний період працював професором Української господарської академії в Подєбрадах і викладав соціологію та націологію в Українському вільному університеті у Празі.

Історики незалежної України звернули увагу на наукову спадщину О. Бочковського лише на межі ХХ і ХХІ ст. Громадсько-політична та наукова діяльність О. Бочковського в еміграції у 1905–1939 рр. стала предметом дослідження в кандидатській дисертації Ірини Каневської, яка на сьогодні є найповнішим науковим дослідженням біографії й діяльності українського вченого. Авторка на основі архівних документів і матеріалів реконструювала життєвий шлях О. Бочковського та комплексно проаналізувала основні напрями його наукової, публіцистичної, громадсько-політичної, дипломатичної, педагогічної, організаційної та видавничої діяльності в першій половині ХХ ст. (Каневська, 2009).

Значний внесок у дослідження спадщини Ольгерда Бочковського зробив Віталій Пономарьов у монографії «Цвітіння чудової квітки: Ольгерд Бочковський і відродження націй», майстерно поєднавши біографічний виклад з аналітичним осмисленням націологічної концепції вченого. У цій праці зібрані нариси інтелектуальної біографії О. Бочковського; проаналізовано його трифазну концепцію пробудження поневолених народів: культурне відродження, господарське піднесення, здобуття незалежності; розкрито його публіцистичну, викладацьку та громадську діяльність, а також її вплив на розвиток європейської гуманітарної науки (Пономарьов, 2021). Окремих аспектам досліджуваної проблеми присвятили свої розвідки сучасні українські вчені (Гвань, 2009; Гирич, 2017; Панченко, 2002; Турчин, 2013; Швед, 2002 та ін.). Однак погляди О. Бочковського на проблеми націогенезу у вказаний хронологічний період, на нашу думку, досліджені недостатньо і тому окремо розглянуті в цій статті.

Дослідження ґрунтується на оригінальних працях О. Бочковського, зокрема основну увагу звернено на «Вступ до націології. Курс лекцій» (Бочковський, 1947). У ній учений трактує націологію як окрему галузь знань, присвячену вивченню нації, націогенезу та міжнаціональних відносин. Особливе значення в контексті цього дослідження має видання «Бочковський О.-І. Вибрані праці та

документи. Т. 1. Київ, 2018. 704 с.». Доповненням до основного корпусу джерел слугує періодика досліджуваного періоду, зокрема журнал «Тризуб», де опубліковано його спогади.

Мета статті – на основі аналізу джерельної бази (переважно праць О. Бочковського) дослідити погляди ученого на формування модерних націй у ХІХ ст.

Першим кроком О. Бочковського у сфері націологічних досліджень стала публікація його праці «Українське питання» («Ukrajinská otázka») 1910 р., де він послідовно обґрунтував необхідність утворення незалежної Української держави. Вже на початку дослідження вчений наголосив на винятковій актуальності українського питання: «У низці спірних слов'янських питань українське питання посідає чільне місце, але до останнього часу його систематично ігнорували, обходили мовчанкою, а часто навіть тенденційно невірно тлумачили і судили. Як наслідок, для більшості слов'ян українське питання в буквальному сенсі слова є terra incognita. Значна частина слов'янської громадськості дивиться на українців (малоросів чи русинів) недружелюбно, вбачаючи в їхньому прагненні до національної та культурної незалежності сепаратистський, беззастережно антислов'янський рух, який, до того ж, інспірується і підтримується одвічними ворогами слов'янства» (Бочковський, 2018а, с. 25).

Великий вплив на О. Бочковського мали праці чеського вченого і політичного діяча Томаша Гарріга Масарика (Tomáš Garrigue Masaryk). Українська дослідниця І. Каневська звернула увагу, що назва збірки О. Бочковського була свідомо обрана за аналогією із працею Т. Масарика «Česka otázka» («Чеське питання», 1894) (Каневська, 2009, с. 45). Про це свідчать спогади самого О. Бочковського: «“Česka otázka” – була для мене своєрідною увертурою до вивчення проблеми поневолених народів взагалі, а зокрема – на сході Європи ... під впливом проф. Масарика та у зв'язку зі студіюванням його чехознавчих праць, повсталала моя розвідка, присвячена спеціально українському питанню та аналізу українського національного відродження» (Бочковський, 1930, с. 25).

Ольгерд Бочковський стояв у витоків формування націології як науки. Він виступав за її утвердження як спеціальної соціологічної дисципліни, оскільки вважав, що нація формується передусім через суспільні процеси. Її головне завдання він убачав у з'ясуванні сутності нації й аналізі механізмів націотворення. За О. Бочковським, націологія мала поєднувати аналітичний підхід (досліджуючи складові нації та її формування) і синтетичний, систематизуючи розрізнені наукові дослідження в єдину теорію (Бочковський, 1947, с. 65). Націологія повинна була стати фундаментом для подальших досліджень процесів формування націй.

У праці «Вступ до націології» (1934) О. Бочковський подав оригінальне визначення нації. Він розглядав її як живу соціальну структуру, що стала вищим виявом колективної свідомості й не обмежувалася лише об'єктивними критеріями, а охоплювала активну політичну волю та спільні прагнення до розвитку. Територія, на його погляд, була одним із базових критеріїв існування нації, яка закладала підґрунтя й відігравала головну роль у процесі творення націй. Освоєння певної території, на думку вченого, сприяло консолідації населення, обмеженню міграцій, поглибленню суспільних зв'язків і було основою для формування націй. А зв'язок народу з територією у процесі націогенезу перетворювався на патріотичні почуття

й націоналізм, що символічно відображався в національній свідомості та культурі (Бочковський, 1958, с. 37).

Наступною за важливістю ознакою нації О. Бочковський визначив мову. Він наголошував на її глибокому фізіологічному та психологічному значенні: «... жодна чужа мова, навіть вивчена досконало, не може замінити рідну» (Бочковський, 1947, с. 161). Покликаючись на Ф. Потєбню, він застерігав щодо ранньої двомовності, яка могла зашкодити формуванню цілісного світогляду дитини та критикував двомовну освіту на прикладі тогочасних Бельгії та Швейцарії. Водночас заперечував абсолютне ототожнення мови з нацією. Він наводив приклад ірландців, що зберегли національну самобутність, втративши рідну мову як основний засіб щоденного спілкування; а сербів і хорватів як зразок таких, які хоч і мають спільну мову, але водночас різну ідентичність (Бочковський, 1918, с. 76).

Основним елементом формування нації О. Бочковський вважав культуру. На його переконання, вона охоплює не лише мову та мистецтво, а й суспільний устрій, мораль, традиції і звичаї. Культура, за О. Бочковським, відіграла вирішальну роль у національних рухах, особливо на ранніх етапах відродження. Він наголошував, що молоді нації, як-от фіни, чехи, каталонці, демонстрували більшу культурну цілісність, аніж великі держави із глибокими соціальними суперечностями. На думку О. Бочковського, культура не лише формує націю, а й легітиміє її у світовому контексті, оскільки справжня національна культура завжди має універсальне значення (Бочковський, 1947, с. 167).

Ольгерд Бочковський виокремив релігію як важливий компонент культури, що суттєво впливав на етно- й націогенез. На ранніх етапах розвитку релігії були національними і, попри універсалізацію, зберегли етнічну специфіку. У різних народів релігія виступала чинником збереження ідентичності: як юдаїзм у єврейській діаспорі чи синтоїзм у формуванні японської національної свідомості. Часто-густо релігія і національність ототожнювалися: католицизм асоціювався з польською національністю, а греко-католицизм у Східній Галичині – з українською ідентичністю (Бочковський, 1918, с. 17–18).

Вивчаючи основні складові націогенезу, О. Бочковський не міг оминати увагою поняття раси й расової теорії, які набирали популярності в XIX ст. Розглядаючи расизм і його зв'язок із нацією, О. Бочковський чітко розрізняв біологічне поняття раси та соціологічне поняття нації як соціально-історичного конструкту. Наукове середовище, частиною якого він був, критично ставилося до расоманії та «політичної антропології», що прикривала псевдонауковий расизм (Бочковський, 1947, с. 124–125). Він вважав, що расові теорії – це політично вмотивована псевдонаука, яка слугувала легітимації нерівності, імперіалізму й домінування.

Проаналізувавши об'єктивні критерії нації (територія, мова, релігія, культура, раса), О. Бочковський запропонував розуміння нації як емоційно-вольової спільноти, об'єднаної свідомою національною волею та культурно-історичними традиціями (Бочковський, 1958, с. 43–45). Його концепція була близька до громадянського націоналізму, де націю визначає спільна система цінностей, а не етнічне походження. В умовах зростання міграційних процесів у XXI ст. ця модель нації як спільноти волі та культури набуває особливої актуальності, відображаючи напрям розвитку багатьох сучасних держав.

Основним науковим внеском О. Бочковського в контексті націології вважаємо виділення трьох фаз національного відродження т. зв. поневолених народів, яке він здійснив у праці «Фінляндія та фінляндське питання», що вийшла друком, варто наголосити, у 1916 р. Вона складалася зі шести самостійних статей і згодом була опублікована у виданні «Вістник Союзу Визволення України» (Фінляндія, 1943, с. 3). Початковим етапом відродження, на думку дослідника, є національне пробудження, центральним елементом якого – повернення до власної мови та її літературна розбудова. Наступний крок – економічна емансипація, що передбачає звільнення народу від економічного тиску й домінування з боку панівної держави. Завершальна фаза – політичне самовизначення, мета якого – здобуття національної автономії в межах наявної держави або ж досягнення повної державної незалежності (Бочковський, 1916, с. 37–38).

Подібну тріаду в 1968 р. запропонував чеський дослідник Мірослав Грох (Miroslav Hroch) у праці «Соціальні передумови національного відродження в Європі» (Hroch, 1985). Він згодом став усесвітньовідомим як один із засновників теорії нації й розробників класичної схеми для періодизації національного відродження «неісторичних народів», відомої як «схема Мірослава Гроха». Чеський учений виділив три фази становлення націй у слов'янських народів: наукову, культурну, або організаційну, і політичну. Його походження дало йому перевагу – доступ до чеськомовної літератури з націології, зокрема й праць О. Бочковського (Касьянов, 1999, с. 221–222). Однак його «схема» з'явилася значно пізніше, ніж О. Бочковського, і тому можна припустити, що за її основу була взята ідея українського вченого.

Ольгерд Бочковський розрізняв поняття «народ» і «нація», а також мав власну думку щодо націогенезу в Європі. Він вважав, що народ – це первинний, природний і біологічний елемент, а нація – модерне поняття, ідея, що походить від еліт і згодом поширюється серед народу. Сучасний патріотизм, на думку вченого, спрямований саме на націю, а не на народ у його первісному розумінні. На відміну від поширеного погляду про початок епохи націоналізму від Великої французької революції, О. Бочковський за момент відліку брав «Промову до німецького народу» Йоганна Фіхте (Johann Fichte) 1808 р. Відповідно, на його думку, ще в XIX ст. сформувалися дві протилежні моделі націоналізму: німецький месіанізм, що ґрунтувався на винятковості нації, і демократичний чеський націоналізм, орієнтований на право на незалежність та рівність усіх народів (Бочковський, 1947, с. 4–5).

Поняття «народність» і «національність» О. Бочковський вважав синонімами, які, проте, мають різну смислову навантагу в різних мовах та наукових традиціях. Із методологічного погляду, він вважав за доцільне не вводити термін «народність» («національність») як окреме групове означення фази народотворчого процесу, на додаток до наявних «народ» і «нація». Натомість пропонував залишити «народність» для означення національної належності (Бочковський, 1947, с. 114).

Ольгерд Бочковський чітко розмежував етно- і націогенез, пропонуючи термін «нарид» для позначення етапу формування народності, а «нація» – для завершеної стадії цього процесу. Зі соціологічного погляду, обидва явища є частинами ширшого процесу соціогенезу – розвитку суспільних утворень. Етногенез – це становлення народу, а націогенез – його самоусвідомлення як культурно-політичної спільноти під впливом природних і соціокультурних чинників (Швед, 2002,

с. 25). Початкові етапи цих процесів подібні в різних регіонах, що вказувало на моногенез людства, натомість подальший розвиток суттєво відрізнявся, залежно від природних умов, географічного розташування й історичних обставин. Учений відзначав еволюційність і незавершеність народотворення, наголошуючи на динаміці й адаптивності народів як соціальних утворень. Він трактував етно- й націогенез як послідовні етапи усупільнення населення, акцентуючи на ролі внутрішньої структури народу (класи, стани, партії) у формуванні нації. Історичний розвиток, на його думку, призводив до поступової мовної та культурної націоналізації всіх елементів суспільства – «всенационального усупільнення». У підсумку, вважав він, це об'єднання на основі спільної літературної мови й культури формувало модерну націю як завершальний етап націогенезу. Ольгерд Бочковський виділяв два типи народів у контексті етно- й націогенезу: державні (панівні) та поневолені (плебейські). Державні народи розвивалися від верхів суспільства до низів, тобто національна свідомість спочатку виникала серед аристократії, духовенства та шляхти, а лише згодом охоплювала інші суспільні класи. У поневолених народів націогенез відбувався навпаки – знизу вгору: від селян і ремісників до інтелігенції та буржуазії (Бочковський, 1931, с. 1, 4).

Акцентуючи увагу на ролі європейського міста в націогенезі, О. Бочковський заперечував тезу про денационалізаційний вплив урбанізації. На його думку, саме урбанізація сприяла національному відродженню, адже міста як носії чужої культури (Прага, Рига, Гельсінкі) з часом націоналізувалися завдяки міграції сільсько-го населення та зростанню національно свідомого робітництва (Бочковський, 1947, с. 118–119). Ольгерд Бочковський поділяв ідею «пан-Європи» як добровільного об'єднання народів, що згодом стала основою Європейського Союзу. Підтримуючи загальну ідею інтеграції, він водночас критикував її, наголошуючи, що європейське об'єднання можливе лише за умови суверенітету України як основного чинника європейського об'єднання (Тризуб, 1928, с. 22–23).

Отже, наукова спадщина О. Бочковського стала важливим внеском у становлення націології як окремої науки. Дослідник акцентував на культурному, психологічному й вольовому вимірі нації, відкидаючи вузьке етнічне або расове розуміння цього феномена. Окрему цінність становить його доктрина про три фази національного пробудження поневолених народів, а також структуризація націології як наукової дисципліни. Його праці залишаються цінним джерелом для розуміння закономірностей розвитку модерних націй. Через втрату архіву та великої частини досліджень український науковець був несправедливо забутий. На сучасному етапі праці О. Бочковського з історії, соціології та націології повернулися до наукового обігу й займають гідне місце в національному надбанні українців.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бочковський, О. (1916). *Фінляндія та фінляндське питання*. Відень. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14937/file.pdf>

Бочковський, І. (1918). *Національна справа*. Відень. <https://diasporiana.org.ua/politologiya/155-bochkovskiy-i-natsionalna-sprava/>

Бочковський, О. (1930). Із спогадів про Т. Г. Масарика. *Тризуб*, 29–30. <https://file.litdiaspora.org.ua/pdf/1584-tryzub-1930-ch-29-30237-8.pdf>

- Бочковський, О. (1931). *Національне пробудження, відродження, самоозначення*. Подєбради. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/20155/file.pdf>
- Бочковський, О. (1947). *Вступ до націоналії. Курс лекцій*. Регенсбург. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18540/file.pdf>
- Бочковський, О. (1958). *Наука про націю та її життя*. Нью-Йорк. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/22542/file.pdf>
- Гвань, І. (2009). Український політолог Ольгерд І. Бочковський (1885–1939). *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/1873419.html>
- Гирич, І. Б. (2017). Творчість націоналіста Ольгерда Бочковського та справа видання його спадщини. *Українська біографістика*, 15, 43–57.
- Гнатюк, О., Чех, М. (упоряд.). (2018). *Бочковський Ольгерд Іполит. Вибрані праці та документи*, 1. Київ.
- Канєвська, І. (2009). *Громадсько-політична та наукова діяльність Ольгерда Бочковського в еміграції (1905–1939 рр.)* [дис. ... канд. іст. наук, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського]. Київ. Репозитарій: <https://uacademic.info/ua/document/0409U004933>
- Касьянов, Г. (1999). *Теорія нації та націоналізму*. Київ. <http://litopys.org.ua/kasian/kas.htm>
- Панченко, В. (2002, 8 листопада). Націоналізм за Ольгердом Бочковським. *День*, 205. <https://day.kyiv.ua/article/ukrayina-incognita/natsiolohiya-za-olherdom-bochkovskym>
- Пономарьов, В. (2021). *Цвітіння чудової квітки: Ольгерд Бочковський і відродження нації*. Київ.
- Тризуб. (1928). 1–2.
- Турчин, Я. (2013). Інституційні механізми захисту прав національних меншин у політологічній концепції О. Бочковського. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, 25, 44–49.
- Фінляндія й Україна. (1943). *Український вісник*, 3. Берлін.
- Швед, З. (2002). Питання про формування та розвиток нації і роль релігії в цьому процесі у творчості О. Бочковського. *Українське релігієзнавство*, 23, 24–33.
- Hroch, M. (1985). *Social Preconditions of National Revival in Europe. A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations*. Cambridge: Cambridge University Press.

REFERENCES

- Bochkovskyi, O. (1916). *Finliandiia ta finliandske pytannie*. Viden. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14937/file.pdf> (in Ukrainian).
- Bochkovskyi, I. (1918). *Natsionalna sprava*. Viden. <https://diasporiana.org.ua/politologiya/155-bochkovskiy-i-natsionalna-sprava/> (in Ukrainian).
- Bochkovskyi, O. (1930). Iz spohadiv pro T. G. Masaryka. *Tryzub*, 29–30. <https://file.litdiaspora.org.ua/pdf/1584-tryzub-1930-ch-29-30237-8.pdf> (in Ukrainian).
- Bochkovskyi, O. (1931). *Natsionalne probudzhennia, vidrodzhennia, samoozna-chennia*. Podiebrady. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/20155/file.pdf> (in Ukrainian).
- Bochkovskyi, O. (1947). *Vstup do natsiolohii. Kurs lektsii*. Regensburg. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18540/file.pdf> (in Ukrainian).

- Bochkovskyi, O. (1958). *Nauka pro natsiiu ta yii zhyttia*. Niu-Iork. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/22542/file.pdf> (in Ukrainian).
- Hvat, I. (2009). Ukrainskyi politoloh Olherd I. Bochkovskyi (1885–1939). *Radio Svoboda*. <https://www.radiosvoboda.org/a/1873419.html> (in Ukrainian).
- Hyrych, I. B. (2017). Tvorchist natsioloha Olherda Bochkovskoho ta sprava vydannia yoho spadshchyny. *Ukrainska biohrafistyka*, 15, 43–57 (in Ukrainian).
- Hnatiuk, O., & Chekh, M. (Comps.). (2018). *Bochkovskyi Olgerd Ipolyt. Vybrani pratsi ta dokumenty*, 1. Kyiv (in Ukrainian).
- Kanevska, I. (2009). *Hromadsko-politychna ta naukova diialnist Olherda Bochkovskoho v emihratsii (1905–1939 rr.)* [PhD thesis, Instytut ukrainskoi arkhoeografii ta dzhereloznavstva imeni M. S. Hrushevskoho]. Kyiv. Repozytarii: <https://uacademic.info/ua/document/0409U004933> (in Ukrainian).
- Kasianov, H. (1999). *Teoriia natsii ta natsionalizmu*. Kyiv. <http://litopys.org.ua/kasian/kas.htm> (in Ukrainian).
- Panchenko, V. (2002, Lystopad 8). Natsiolohiia za Olherdom Bochkovskym. *Den*, 205. <https://day.kyiv.ua/article/ukrayina-incognita/natsiolohiya-za-olherdom-bochkovskym> (in Ukrainian).
- Ponomarov, V. (2021). *Tsvitinnia chudovoi kvitky: Olgerd Bochkovskyi i vidrodzhenia natsii*. Kyiv (in Ukrainian).
- Tryzub. (1928). 1–2 (in Ukrainian).
- Turchyn, Ya. (2013). Instytutsiini mekhanizmy zakhystu prav natsionalnykh menshyn u politolohichnii kontseptsii O. Bochkovskoho. *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku*, 25, 44–49 (in Ukrainian).
- Finliandiia y Ukraina. (1943). *Ukrainskyi visnyk*, 3. Berlin (in Ukrainian).
- Shved, Z. (2002). Pytannia pro formuvannia ta rozvytok natsii i rol relihii v tsomu protsesi u tvorchosti O. Bochkovskoho. *Ukrainske relihiieznavstvo*, 23, 24–33 (in Ukrainian).
- Hroch, M. (1985). *Social Preconditions of National Revival in Europe. A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations*. Cambridge: Cambridge University Press (in English).

Volodymyr KOMAR

*Doctor of Historical Sciences, Professor
Head of the Department of History of Central and Eastern Europe
and Special Branches of Historical Science
V. Stefanyk Carpathian National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5475-5084>
e-mail: volodymyr.komar@pnu.edu.ua*

Diana SVERDAN

*Bachelor of History and Archaeology
of the Department of History of Central and Eastern Europe
and Special Branches of Historical Science
V. Stefanyk Carpathian National University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4418-3032>
e-mail: diana4751@ukr.net*

OLGERD BOCHKOVSKY ON THE FORMATION OF NATIONS IN THE 19th – FIRST THIRD OF THE 20th CENTURIES

The paper established that the scientific achievements of O. Bocchkovsky remain relevant at the current stage of state-building processes in Ukraine, especially in the context of the struggle for national identity, political sovereignty and cultural identification of Ukrainians.

The thinker's ideological and methodological heritage is classified on the basis of a combination of problem-thematic and structural-analytical approaches and systematized in several directions: theoretical substantiation of nationalism as a science; analysis of ethnogenesis and nationogenesis; substantiation of the concept of nation; consideration of the role of language, culture, religion in the formation of national identity; criticism of racial ideologies and authoritarian models of nationalism.

The nationalistic ideas of O. Bochkovsky as one of the first attempts to form a holistic science of the nation in the Ukrainian and European scientific space of the first half of the twentieth century.

The authors found that the scientist considered the nation not as a biological or ethnic formation, but as a conscious choice and result of social development, based on cultural heritage, national will and historical memory. O. Bochkovsky focused considerable attention on the relationship between the nation and statehood. He also formulated the concept of natsiocracy as a political ideal based on the principles of democratic self-determination of peoples.

Key words: Olgerd Bochkovsky, natsiology, nation, nationalism, ethnogenesis, natsiogenesis, ethnopolitics, natsiocracy.

*Стаття: надійшла до редакції 21.08.2025
прийнята до друку 26.09.2025*